

آینده‌های

چنانچه سر حسابی
آموزگار ابتدایی منطقه ۵ تهران
ارشد برنامه ریزی درسی

مراجعه دادار

تأثیر اولیای سخن چین
در شکل‌گیری رفتارهای
اجتماعی کودکان

چکیده

رفتار والدین بر رشد شخصیت اجتماعی کودکان تأثیر مستقیم دارد. یکی از آسیب‌زاترین رفتارهای والدین، سخن چینی است که ممکن است برای فرزندان الگویی منفی باشد و زمینه شکل‌گیری مشکلات اجتماعی را در آینده فراهم کند. این مقاله با هدف تحلیل اثرات روان‌شناختی والدین سخن چین بر کودکان و ارائه تجربه عملی معلمی در مواجهه با این پدیده نگاشته شده است. در ادامه، ضمن تعریف مفهوم سخن چینی، پیامدهای آن بر مهارت‌های اجتماعی، سلامت روان و رشد شخصیتی کودکان بررسی و راهکارهای مداخله و اصلاح این رفتار پیشنهاد می‌شوند.

کلیدواژه‌ها

سخن چینی، مهارت‌های اجتماعی، روان‌شناسی کودک، تجربه معلمی، آموزش خانواده

مقدمه

خانواده به‌عنوان نخستین نهاد اجتماعی در زندگی هر انسان، در شکل‌دهی به شخصیت و رفتارهای اجتماعی او نقش تعیین‌کننده‌ای دارد. والدین نه تنها با اعمال خود، بلکه با کلمه‌ها و نحوه گفتارشان، الگوهای رفتاری را به فرزندان منتقل می‌کنند. در این میان، سخن چینی و بدگویی یکی از رفتارهای منفی است که می‌تواند تأثیر عمیقی بر رشد روانی و اجتماعی کودکان بگذارد (Bandura, 1977).

از دیدگاه روان‌شناسی رشد، کودکی دوره شکل‌گیری الگوهای ارتباطی و اجتماعی است (Piaget, 1952). چنانچه کودک در محیطی رشد کند که سخن چینی به‌عنوان رفتاری رایج پذیرفته شده باشد، احتمالاً این رفتار را به‌عنوان شیوه‌ای طبیعی برای تعامل اجتماعی می‌پذیرد. این مسئله در محیط مدرسه به‌طور ویژه‌ای نمود می‌یابد؛ جایی که رفتارهای اجتماعی کودکان تحت تأثیر مستقیم الگوهای خانوادگی قرار می‌گیرند.

تعریف مفهومی سخن چینی

سخن چینی یا شایعه‌پراکنی در ساده‌ترین تعریف به انتقال اطلاعات درباره افراد دیگر، غالباً با نیت منفی یا بدون رضایت آن‌ها، اطلاق می‌شود. این رفتار در قالب‌هایی چون بدگویی، تحقیر غیر مستقیم یا افشای رازهای خصوصی بروز می‌یابد (Foster, 2004: 78-99).

در محیط خانواده، هنگامی که والدین در حضور کودکان از دیگران بدگویی می‌کنند یا شایعه‌ها را نقل می‌کنند، پیامی ضمنی به فرزندان خود می‌دهند که سخن گفتن پشت سر دیگران، عملی پذیرفتنی یا حتی لازم است.

تجربه شخصی از دیدگاه معلم

به‌عنوان معلم دوره ابتدایی، بارها شاهد اثرات مخرب سخن چینی والدین بر رفتار دانش‌آموزان بوده‌ام. در یکی از سال‌های تدریس، دانش‌آموزی داشتم که دائماً با هم‌کلاسی‌هایش درگیر سوءتفاهم و بدبینی بود. پس از بررسی دقیق‌تر، متوجه شدم مادر این دانش‌آموز عادت داشت در جلسه‌های خصوصی با من یا دیگر اولیا، به‌شدت درباره سایر دانش‌آموزان و معلمان اظهار نظر منفی کند.

رفتار این مادر باعث شده بود کودک وی نسبت به دیگران بدبین شود، در بازی‌های گروهی همکاری نکنند و در صحبت‌هایش مدام از دیگران شکایت کند. این تجربه عینی نشان داد سخن چینی والدین نه تنها در سطح

خانوادگی، بلکه در محیط آموزشی نیز تبعات جدی دارد. در مقابله با این وضعیت، برنامه‌های آگاهی‌بخشی برای اولیا ترتیب داده شدند و در جلسه‌های مشاوره، تلاش شد والدین به اثرات سخن‌چینی بر رفتار کودکان خود واقف شوند. در نهایت، با استمرار در آموزش و مداخله‌های مشاوره‌ای، تغییرات مثبتی در رفتار دانش‌آموز مشاهده شد.

* پیامدهای روان‌شناختی سخن‌چینی والدین

۱. تضعیف مهارت‌های ارتباطی کودکانی که در محیط‌های آلوده به سخن‌چینی رشد می‌کنند، در مهارت‌های همدلی، گوش‌دادن فعال و گفت‌وگوی مؤثر ضعف نشان می‌دهند (Laursen & Bukowski, 1997).

۲. افزایش اضطراب اجتماعی ترس از قضاوت شدن یا مورد سخن‌چینی قرار گرفتن باعث می‌شود کودکان دچار اضطراب اجتماعی شوند و از برقراری روابط سالم خودداری کنند (Harris, 1998).

۳. اختلال در اعتماد به نفس محیط‌های سرشار از بدگویی موجب می‌شود کودک به خود و دیگران اعتماد نداشته باشد. این خودزیربنای بسیاری از مشکلات روان‌شناختی در نوجوانی و بزرگسالی است (Erikson, 1968).

۴. الگوبرداری از رفتار منفی بر اساس نظریه یادگیری اجتماعی بندورا، کودکان با مشاهده سخن‌چینی والدین، خود نیز این رفتار را فرا می‌گیرند و در روابط اجتماعی شان بازتولید می‌کنند (Bandura, 1977).

* تحلیل روان‌شناختی

طبق نظریه دل‌بستگی بالبی (۱۹۶۹)، وجود الگوهای ناسالم ارتباطی در خانواده، مانع شکل‌گیری دل‌بستگی ایمن در کودکان می‌شود. کودکی که شاهد سخن‌چینی والدین است، به‌سختی می‌تواند به دیگران اعتماد کند و در ایجاد روابط سالم دچار مشکل می‌شود. از دیدگاه روان‌شناسی اجتماعی، سخن‌چینی باعث کاهش انسجام گروهی و افزایش تعارض‌های بین‌فردی می‌شود (Baumeister et al., 2004: 111-121).

هَمَا زِ مَشَاءِ بِنَمِيمِ

از کسانی که بسیار عیب‌جو و سخن‌چین هستند پیروی ممکن (سوره قلم، ۱۱)

* عوامل زمینه‌ساز سخن‌چینی در والدین

تجربه خود والدین از خانواده‌های سخن‌چین؛ احساس نبود امنیت روانی؛ رقابت‌های اجتماعی ناسالم؛ ضعف در مهارت‌های مدیریت هیجان.

* راهکارهای مقابله با سخن‌چینی والدین

۱. آموزش والدین
برگزاری کارگاه‌های آموزشی با هدف تقویت سواد ارتباطی والدین، در پیشگیری از بروز رفتارهای منفی نقش بسزایی دارد.
۲. مداخله‌های مشاوره‌ای
تشویق والدین به شرکت در جلسه‌های مشاوره فردی یا گروهی می‌تواند به اصلاح الگوهای ارتباطی آن‌ها کمک کند.
۳. تقویت فرهنگ گفت‌وگوی مثبت
مدرسه‌ها با ترویج فرهنگ گفت‌وگوی مثبت می‌توانند به صورت غیر مستقیم بر رفتار خانواده‌ها تأثیر بگذارند.
۴. الگو بودن معلمان و مسئولان مدرسه
معلمان و مدیران باید در تعامل خود با دانش‌آموزان و والدین نمونه‌ای از گفتار مسئولانه و بدون غیبت باشند.

* نتیجه‌گیری

سخن‌چینی والدین پدیده‌ای مخرب است که تبعات روانی و اجتماعی قابل توجهی برای کودکان دارد. تجربه معلمی نشان می‌دهد، آموزش و آگاهی‌بخشی به موقع می‌تواند تا حد زیادی از این روند آسیب‌زا جلوگیری کند. مدرسه‌ها به‌عنوان مراکز مهم فرهنگی باید در راستای ارتقای سواد ارتباطی والدین و دانش‌آموزان برنامه‌های هدفمندی تدوین کنند تا نسلی سالم‌تر، اجتماعی‌تر و مثبت‌اندیش‌تر پرورش یابد.

در محیط خانواده، هنگامی که

والدین در حضور کودکان از دیگران بدگویی می‌کنند یا شایعه‌ها را نقل می‌کنند، پیامی ضمنی به فرزندان خود می‌دهند که سخن‌گفتن پشت سر دیگران، عملی پذیرفتنی یا حتی لازم است

منابع

۱. سرحسینی، ح (۱۴۰۳). تعامل و مدیریت با اولیا در مدارس. لیما، تهران.
۲. احمدی، م (۱۳۹۸). روان‌شناسی کودک و نوجوان. نشر نی، تهران.
۳. جعفری، س (۱۴۰۰). تأثیر رفتار والدین بر مهارت‌های اجتماعی کودکان. فصلنامه روان‌شناسی اجتماعی، ۴(۲).
۴. حسینی، ن (۱۴۰۱). تحلیل اثرات ارتباطات منفی والدین بر رشد هیجانی کودکان. مجله پژوهش‌های تربیتی، ۷(۳).
5. Bandura, A. (1977). Social Learning Theory. Englewood Cliffs, NJ: Prentice-Hall.
6. Bowlby, J. (1969). Attachment and Loss: Vol. 1. Attachment. New York: Basic Books.
7. Erikson, E. H. (1968). Identity: Youth and Crisis. New York: Norton.
8. Harris, J. R. (1998). The Nurture Assumption: Why Children Turn Out the Way They Do. New York: Free Press.
9. Foster, E. K. (2004). Research on Gossip: Taxonomy, Methods, and Future Directions. Review of General Psychology, 8(2).
10. Baumeister, R. F., Zhang, L., & Vohs, K. D. (2004). Gossip as cultural learning. Review of General Psychology, 8(2).